

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Betygsinflation i den svenska skolan
En kvantitativ studie om konkurrensens påverkan på betygsinflationen

Simon Bengtsson & Joakim Lundberg

LAU395 - VT14

Handledare: Gabriella Sandstig

Examinator: Folke Johansson

Rapportnummer: VT14-2490-01

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Betygsinflation i den svenska skolan

Författare: Simon Bengtsson & Joakim Lundberg

Termin och år: VT 14

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Gabriella Sandstig

Examinator: Folke Johansson

Rapportnummer: VT14-2490-01

Nyckelord: Betygsinflation, konkurrens, skolvalet, nationella prov, betyg

Syftet med undersökningen är att undersöka huruvida det råder betygsinflation i den svenska grundskolan. Dessutom ämnar undersökningen kontrollera om konkurrensen mellan skolor påverkar graden av betygsinflation. Detta görs med hjälp av medelvärdesjämförelser och multivariat regressionsanalys på kommunnivå med ett nyskapat konkurrensmått. I regressionsanalysen kontrolleras även för kön, etnicitet och föräldrars utbildningsbakgrund, då dessa faktorer tänks påverka betygen oberoende av konkurrensen. Undersökningen kan bekräfta att det råder betygsinflation i den svenska grundskolan men finner inget stöd för att konkurrensen påverkar betygsinflationen.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1. VETENSKAPLIG PROBLEMATISERING.....	3
1.1.1. <i>Betygsinflation</i>	3
1.1.2. <i>Orsaker till betygsinflation</i>	5
1.2 SYFTE.....	7
1.3 HYPOTESER	7
2. METOD	7
2.1 VARIABLER.....	9
2.2 ANALYSMETOD	10
2.3 STATISTISKA MÅTT OCH VÄRDEN	12
3. RESULTAT	12
3.1 BETYGSINFLATION	13
3.2 KONKURRENSENS PÅVERKAN.....	14
3.2.1. <i>Medelvärdesanalys</i>	14
3.2.2. <i>Regressionsanalys</i>	15
4. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	15
4.1 BETYGSINFLATION	16
4.2. KONKURRENSENS PÅVERKAN.....	18
4.3 SLUTDISKUSSION	20
5. REFERENSLISTA	22
5.1 TRYCKTA KÄLLOR.....	22
5.2. ÖVRIGA KÄLLOR	23

1. Inledning

Inför valet 2014 har skolan seglat upp som en av de hetaste politiska frågorna. Den senaste PISA-undersökningen slog ner som en bomb i svensk media. Resultaten visar på en kraftig nedgång av elevernas ämneskunskaper i grundskolan. Debatten har delats upp i två läger, där ena lägret kritiserar den svenska skolan medan andra försvarar det svenska utbildningssystemet och anklagar PISA-undersökningen för att vara missvisande i en svensk kontext.¹ Förutsatt att PISA-undersökningen är rättvisande och elevernas ämneskunskaper har sjunkit, samtidigt som genomsnittsbetygen inte sjunkit i samma grad, finns det anledning att tro att det råder betygsinflation.

Betygsinflationen hotar betygssystemets legitimitet genom att den urholkar betygs funktion. Om ett betyg inte motsvaras av tillräckliga ämneskunskaper kan detta innebära ett problem vid urval till senare utbildning för såväl elev som skolan och samhället.² En elev som fått högre betyg än vad dennes ämneskunskap motsvarar kommer att få svårare på en framtida utbildning på högre nivå. Om eleven har svårigheter att klara av sin utbildning innebär detta även en extra kostnad för skolan genom tillsättning av stödåtgärder. Ett eventuellt avhopp från utbildningen riskerar att skapa extra kostnader för samhället, då eleven befinner sig utanför såväl arbets- som utbildningsmarknaden. Ovanstående problem är alla följder av betygsinflationens påverkan på betygssystemet som urvalsmekanism. Betygsinflationen har även en annan konsekvens, nämligen att betygssystemet blir orättvist. När elever med olika nivåer av ämneskunskap får samma betyg är risken att toppresterande elever tappar motivation. Detta eftersom andra elever med mindre ansträngning uppnår samma resultat, på grund av betygsinflation. Därför ämnar denna undersökning att undersöka betygsinflationen i den svenska skolan och vad som kan tänkas ligga bakom detta.

1.1. Vetenskaplig problematisering

1.1.1. Betygsinflation

Sedan det målrelaterade betygssystemet infördes så har det bedrivits omfattande forskning gällande betygsinflation. Skolverket har bekräftat en viss betygsinflation under 1990-talets andra hälft och 2000-talets början, där de praktiskt-estetiska ämnena haft störst

¹ Uljens, Michael (2005). PISA och OECD:s nyliberala utbildningspolitik. I *Meddelanden från Åbo Akademi*, nr 16, 2005-11-11

² Wikström, Christina (2005). Grade stability in a criterion referenced grading system: the Swedish example. In *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 12:2, 125-144, DOI: [10.1080/09695940500143811](https://doi.org/10.1080/09695940500143811)

betygsinflation medan ämnen med nationella prov haft en mildare betygsinflation.³ När de nationella proven infördes var det bland annat för att kalibrera lärarnas bedömning.⁴ Genom att lärare får centralt stöd i betygssättningen främjas en mera jämlik betygssättning, vilket indirekt motverkar betygsinflation.

En vedertagen definition av betygsinflation är att en generell ökning av betyg inte motsvaras av ökade kunskapsnivåer.⁵ Detta backas upp av en undersökning av Jonas Vlachos. Han har undersökt ifall det förekommit betygsinflation under perioden 1997-2008 genom att jämföra resultaten ifrån Programme for International Student Assessment (PISA)-undersökningar med andelen elever som fått toppbetyg i grund- och gymnasieskolan. Han finner att andelen elever med toppbetyg ökat men att resultaten i PISA-undersökningarna inte visar samma trend. Utifrån dessa data drar han slutsatsen att det förekommit betygsinflation mellan 1997-2008.⁶ Christina Cliffordson ämnade besvara samma fråga, men har istället valt att jämföra gymnasiebetyg med framgång på högskoleutbildningar. Hon finner att gymnasiebetygen ökat utan motsvarande ökning i antalet avklarade poäng på högskolan och drar därmed, likt Vlachos, slutsatsen att det förekommit betygsinflation.⁷ Skolverket har tittat på de genomsnittliga slutbetygspoängen från gymnasieskolan under åren 2004-2008 och finner där inga belägg för att någon betygsinflation förekommit.⁸ I ett senare PM, daterat 2012, kommer dock Skolverket tillsammans med forskare fram till att betygsinflation förekommit framförallt under slutet av 1990-talet. Som helhet menar de ändå att betygsinflationen varit måttlig den senaste tiden.⁹

Forskningen uppvisar en entydig bild om betygsinflationen, eftersom någon forskning som talar emot existensen av betygsinflation inte går att finna via vare sig sökmotorer eller bibliotek. Utländsk forskning pekar på att betygsinflation även är ett faktum i andra länder.¹⁰ Den tidigare svenska forskningen har tittat på en tidsperiod som låg nära det målrelaterade

³ Skolverket (2007). *Provbetyg - Slutbetyg - Likvärdig bedömning? En statistisk analys av sambandet mellan nationella prov och slutbetyg i grundskolans årskurs 9, 1998-2006*. Skolverket rapport 300

⁴ Jarl, Maria & Rönnberg, Linda. (2012). *Skolpolitik. Från riksdagshus till klassrum*. Malmö: Liber, s.204-205.

⁵ jmf. Kullmo, Anette och Stenmar, Ellen. (2009) *Betygsinflation: en nationalekonomisk analys av drivkrafter bakom förändringar i de svenska gymnasiebetygen mellan 2001 och 2006. Finns det anledning att tro att betygen är inflaterade och kan detta i så fall härledas till ökad konkurrens i olika former?* Göteborg: 2009, s.8

⁶ Vlachos, Jonas (2010). *Betygens värde - En analys av hur konkurrens påverkar betygssättningen vid svenska skolor*. Konkurrensverket: Stockholm, s.11-13.

⁷ Cliffordson, Christina. (2004).

⁸ Skolverket (2008). *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan 2007/2008*. [PM] Dnr 71-2008-00004

⁹ Skolverket (2012). *Betygsinflation - betygen och den faktiska kunskapsutvecklingen*. (PM). Skolverket: Stockholm. Dnr 2012:387

¹⁰ jmf. Pressman, Steven. (2007) *The economics of Grade Inflation*. Challenge. Vol. 50, no 5, September-October. s.93.

betygssystemets införande, då risken för betygsinflation var stor.¹¹ Detta eftersom lärare inte hunnit bli förtrogna med betygssystemet ännu. 2011 infördes en ny läroplan med reviderade kursplaner för grundskolan. Samtidigt infördes en ny betygsskala på det målrelaterade betygssystemet. Detta innebär likväl en stor förändring som kan tänkas pådriva betygsinflationen. Det är därför relevant att undersöka om det fortfarande råder betygsinflation i den svenska grundskolan.

Även om Skolverket inte funnit empiriska bevis som tydligt påvisar en betygsinflation så har de funnit att betygssättningen varierar. Genom att varje år samla in resultaten från de nationella proven och jämföra dem med elevernas slutbetyg i respektive ämne har Skolverket utifrån dessa data funnit att det är stora skillnader i betygssättningen mellan skolor och kommuner.¹² Detta är ett hot mot betygssystemets likvärdighet till vilket betygsinflationen kan kopplas, då betygsinflationen är en orsak till skillnader mellan kommuner och skolor. Det är därför relevant att undersöka vilka orsaker som kan tänkas ligga bakom betygsinflationen, för att förklara varför det skiljer sig mellan kommunerna.

1.1.2. Orsaker till betygsinflation

Skolverket har i en rapport listat möjliga orsaker till betygsinflationen. Man tänker sig att kompetensbrister i lärarkåren och avsaknaden av diskussioner kring bedömning kan leda till felaktig betygssättning. Resursbrister som lett till otillräckliga stödåtgärder kan leda till att lärare frångår den professionella bedömningen och istället sätter betyg med samvetet, då eleverna kämpat hårt. Skolverket menar också att lärare eventuellt skulle kunna bedöma andra kompetenser än de som efterfrågas i styrdokumentet.¹³

Ovanstående orsaker är alla kopplade till lärarens professionalitet och utgör endast en liten del av Skolverkets lista av möjliga orsaker. Den mest framträdande orsaken till betygsinflationen tror man istället vara det fria skolvalet, som innebär att vårdnadshavarna kan placera sina barn i den skola de önskar snarare än enligt närhetsprincipen som tidigare gällt. Konkurrensutsättningen av skolmarknaden har medfört att betygen blivit ett möjligt konkurrensmedel för skolorna. Enligt ekonomisk teori kan inflation vara driven av efterfrågan och/eller utbudet.¹⁴ I fallet betygsinflation består den efterfrågedrivna inflationen av att

¹¹ Cliffordson, Christina. (2004). Betygsinflation i de målrelaterade gymnasiebetygen. I *Pedagogisk Forskning i Sverige* 9(1). issn 1401-6788

¹² Skolverket (2007). s.64

¹³ Skolverket (2012). s.3

¹⁴ Eklund, Klas (2010). *Vår ekonomi: en introduktion till samhälls ekonomin*. 12., [rev. och utvidgade] uppl. Stockholm: Norstedt, s.150-162.

eleverna efterfrågar allt högre betyg i konkurrensen på skolmarknaden och arbetsmarknaden. Den utbudsdrivna betygsinflationen består istället av att skolledningen har starka incitament att visa upp höga betygsresultat i den rådande skolkonkurrensen, då betygen även fungerar som kvalitetsmått på skolans utbildning.¹⁵ För lärare finns även incitament att sätta höga betyg då ett högt betygsresultat även fungerar som kvalitetsmått på läraren och dennes yrkesutövning.¹⁶ Konkurrensens mångfacetterade påverkan på betygsinflationen gör den till en betydande faktor som många forskare intresserat sig för.

Skolverket har i sin undersökning kontrollerat hur konkurrensen påverkar skillnaden i provresultat och slutbetyg. Detta görs genom att tre stycken konkurrensmått används. I det första konkurrensmåtten anses de tre storstadskommunerna (Stockholm, Göteborg & Malmö) utgöra den konkurrensutsatta skolmarknaden medan resterande kommuner klassas som icke-konkurrensutsatta. Det andra konkurrensmåtten klassar alla kommuner som ligger i de tre storstadsregionerna som konkurrensutsatta. I den tredje definitionen klassas alla kommuner som har minst 3 skolor eller minst 2 skolor varav 1 friskola som konkurrensutsatta. Med denna definition klassas 1100 skolor som konkurrensutsatta medan 200 klassas som icke-konkurrensutsatta. Skolverket finner genom dessa undersökningar inget fog för att konkurrensen påverkar skillnaden mellan provresultat och slutbetyg. En av anledningarna anses vara att konkurrensmåtten inte är ett perfekt mått på hur konkurrensutsatt varje skola är. Skolverket hävdar ändå att systematiska skillnader skulle ha kunna hittats med dessa definitioner. De gör således ingen anspråk på att slutgiltigt säga att konkurrensen inte påverkar betygsinflationen.¹⁷

Resultaten i Vlachos studie visar att konkurrensen har bidragit till betygsinflationen de senaste 10-15 åren. De effekter han finner är relativt små och gäller såväl grundskolan som gymnasieskolan. Han finner att friskolorna under sina första år var väldigt generösa i sin betygssättning, men att skillnaderna nu är obetydliga. Friskolornas inträde på skolmarknaden såväl som den ökade konkurrensen mellan kommunala skolor, som det fria skolvalet medförde, anger Vlachos som orsaker till betygsinflationen. Detta eftersom en konkurrensutsättning ofta leder till att elever och föräldrar ses mer som kunder vars behov man strävar efter att tillfredsställa. Det är denna strävan som möjligen skulle kunna driva

¹⁵ Pressman, Steven. (2007). s.94-95.

¹⁶ Skolverket (2012). s.3

¹⁷ Skolverket (2007). s.51-58

betygsinflationen då elever och föräldrar efterfrågar den goda utbildning som höga betyg representerar.¹⁸

Sammantaget får vi en motstridig bild av hur konkurrensen mellan skolor leder till betygsinflation. Forskningen har visat att det kan råda konkurrens i kommuner med fristående skolor såväl som i kommuner med enbart kommunala skolor. I teorin skulle konkurrensen kunna påverka på många sätt, men forskningen har ännu inte funnit det avgörande beviset för att så är fallet, i praktiken.

1.2 Syfte

Tidigare forskning har pekat på att det har förekommit betygsinflation i den svenska skolan. Syftet med föreliggande studie är därför att undersöka om det fortfarande råder betygsinflation i den svenska skolan. Om så är fallet ämnar studien även att undersöka om konkurrens mellan skolor bidrar till betygsinflationen.

1.3 Hypoteser

Utifrån ovanstående vetenskaplig problematisering har vi skapat två hypoteser som undersökningen ämnar falsifiera.

1. Det råder betygsinflation i den svenska skolan.
2. Detta kan delvis förklaras av konkurrensen mellan skolor inom en kommun.

2. Metod

För att falsifiera uppsatsens hypoteser har vi valt en statistisk design där vi använder data från Skolverkets databas SIRIS. Vi har utifrån data i SIRIS manuellt byggt upp en datafil genom att utvalda variabler har avlästs och förts in i SPSS, där våra statistiska analyser har gjorts. Analysenheten för undersökningen är kommunen, då en undersökning baserad på enskilda skolor eller individer skulle medföra en urvalsprocess. Dessutom finns inte data på individnivå att tillgå. Vi har istället valt ett totalurval av Sveriges 290 kommuner, då vi finner ett totalurval mer fruktbart än ett stickprov. Detta stärker undersökningens generaliserbarhet. Risken med att undersöka kommunen som analysenhet är att relevanta förhållanden på enskilda skolor neutraliseras, då aggregerade data har jämnat ut skillnader mellan skolor inom en kommun. Urvalet ger oss genomsnittliga värden, vilka kan vara missvisande i vissa

¹⁸ Vlachos (2012), s.6-7, 56-58

avseenden. Vi finner ändå att ett totalurval är att föredra framför ett stickprov, då urvalsprocessen kan medföra en skev bild av populationen.

Den data vi valt att analysera, för att avgöra om det råder betygsinflation, är skillnaden mellan elevernas resultat på det nationella provet och deras slutbetyg. I vår analys kommer alltså det nationella provet agera som mått på elevens ämneskunskap. Kritiker menar att det nationella provet inte täcker alla kunskapsmål i ett ämne och att vissa avvikelser i betyg kontra provresultat därför bör finnas. Skolverket säger dock att proven ändå utgör en god indikator på huruvida eleven uppfyller kunskapskraven för ett visst betyg i ämnet.¹⁹

Syftet med de nationella proven i grundskolan, sameskolan och specialskolan är att de ska användas för att ge information för att bedöma elevernas kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och, för de årskurser där det finns betyg, även som stöd för betygssättningen.²⁰

Citatet ovan visar alltså att syftet med de nationella proven är att stödja lärarna i deras betygssättning. Resultaten från de nationella proven bör därmed fungera bättre som mått på svenska elevers ämneskunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven än vad internationella undersökningar, som PISA och Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS), är. Om vi tar PISA som exempel mäter de testerna vad Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) länderna anser vara central kunskap. Detta medför att länder vars läroplaner inte ligger i linje med OECD ländernas kommer att prestera sämre på testerna.²¹ Därför är de nationella proven lämpliga för denna undersökning, då de mäter elevernas ämneskunskaper utifrån de svenska kunskapsmålen.

Vidare har vi valt att titta på resultaten ifrån de nationella proven i matematik i årskurs 9. Detta för att de sjunkande matematikkunskaperna är ett ämne som ständigt debatteras i media.²² Betygssättningen i matematik tenderar att ligga närmare ett kvantitativt/summativt sätt att bedöma elevers kunskaper än andra ämnen.²³ Därför bör avvikelserna i slutbetyg jämfört med provresultat vara mindre. Detta innebär att eventuella tecken på betygsinflation vi finner ligger i underkant jämfört med andra ämnen. Årskurs 9 är en viktig period i elevernas skolgång, eftersom deras slutbetyg ifrån grundskolan ligger till grund för valet av

¹⁹ Skolverket (2007). s.9

²⁰ Utbildningsdepartementet (2011). ”Uppdrag om nationella prov.” U2011/6543/S. s.3

²¹ Jarl, Maria & Rönnberg, Linda (2010). s.201

²² Sundén Jelmini, Maria (2014, 22 april). Kraftigt ras i högskolestudenternas mattekunskaper. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2014-05-06 från: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kraftigt-ras-i-hogskolestudenternas-mattekunskaper_3457578.svd?sidan=5

²³ Jarl, Maria & Rönnberg, Linda (2010). s.194-195.

gymnasieskola. Detta gör att slutbetygen ifrån årskurs 9 måste vara korrekta för att betygens funktion som urvalsmekanism skall fungera.

2.1 Variabler

Nettoavvikelse – avser differensen mellan andelen elever som fått ett högre slutbetyg än provbetyg och den andel elever som fått ett lägre slutbetyg än provbetyg. Genom att dra bort den andel elever som fått ett lägre slutbetyg ger nettoavvikelsen ett värde på hur den totala betygsavvikelsen ser ut. En positiv nettoavvikelse betyder alltså att det är en större andel elever som fått ett högre slutbetyg än de som fått ett lägre slutbetyg jämfört med deras resultat på det nationella provet. Medan en negativ nettoavvikelse visar det omvända förhållandet. Om nettoavvikelsen däremot är noll, betyder det att andelen elever som fått höjt respektive sänkt slutbetyg jämfört resultatet på det nationella provet är lika. Vilket medför att det inte finns någon betygsinflation. Det är denna variabel som vi har tänkt använda som beroende variabel, det vill säga att vi avser undersöka om nettoavvikelsen påverkas av nedanstående variabler. Vi använder även nettoavvikelsen som ett mått på ifall det råder betygsinflation, då en positiv nettoavvikelse visar en större andel elever som får högre slutbetyg än vad provet visat att deras ämneskunskaper motsvarar.

Konkurrensgrupp – Alla Sveriges 290 kommuner är enligt Sveriges kommuner och landsting (SKL) indelade i 10st olika kommungrupper utifrån olika faktorer. Dessa innehåller bland annat storstäder, förortskommuner, pendlingskommuner och glesbygdskommuner.²⁴ Utifrån denna indelning har vi skapat två kategorier, högt konkurrensutsatt och lågt konkurrensutsatt skolmarknad. I den första gruppen har vi valt att placera kommuner som ingår i grupperna 1-5, det vill säga storstäder, förortskommuner till storstäder, större städer, förortskommuner till större städer och pendlingskommuner. Detta för att vi anser att storstäderna och de större städerna erbjuder eleven många skolor att välja mellan inom ett begränsat område. Vi gör i vårt konkurrensmått ingen skillnad på kommunala och fristående skolor, då tidigare forskning visat att konkurrensen påverkar dem båda. Ovan nämnda kommuner kan därmed anses vara konkurrensutsatta och dess förortskommuner ligger på sådant avstånd att konkurrensen om eleverna också når dit. Vi har valt att ta med pendlingskommunerna därför att enligt SKLs definition ska 40 % av nattbefolkningen pendla till en annan kommun²⁵, vilket innebär att även deras barn bör vara benägna att också pendla.

²⁴ SKL (2011) Kommungruppsindelning. Hämtad 2014-05-06 från:

http://www.skl.se/kommuner_och_landsting/fakta_om_kommuner/kommungruppsindelning

²⁵ ibid

Därför råder det konkurrens inom en pendlingskommun då de lokala skolorna vill behålla elevunderlaget inom kommunen. Övriga kommuner har vi valt att klassificera som lågt konkurrensutsatta, då de antingen är glesbygdskommuner eller mindre kommuner i tätbefolkade regioner där invånarna inte tenderar att pendla. Därför klassas dessa som lågt konkurrensutsatta, då deras barn inte heller bör vara benägna att pendla. Vissa kommuner är också starkt beroende av turism och har en varierande befolkning över året, medan den bofasta befolkningen är liten vilket också ger ett litet elevunderlag. Detta innebär att vi har 145st kommuner i den högt konkurrensutsatta kategorin och 145st i den lågt konkurrensutsatta kategorin.

Sammanfattningsvis kan sägas att vi har utgått från nettoavvikelsen, likt Skolverket, medan våra konkurrensgrupper utformats annorlunda. Till skillnad från Skolverkets tar vår indelning hänsyn till konkurrensutsättningen i såväl större städer och pendlingskommuner som storstadsregionerna.

2.2 Analyismetod

För att testa uppsatsens första hypotes kommer medelvärdet av nettoavvikelsen att användas. Om medelvärdet är positivt betyder det att en större andel elever får högre slutbetyg än det resultat de fått på det nationella provet. Det vill säga om medelvärdet är positivt kommer vår hypotes att bekräftas genom att betygen är högre än de motsvarande ämneskunskaperna. Om medelvärdet däremot är negativt eller noll visar det på att någon betygsinflation inte råder i den svenska skolan.

För att testa den andra hypotesen, nämligen att konkurrensen påverkar betyginflationen, kommer medelvärdet för de olika konkurrensgrupperna att jämföras. För att hypotesen ska bekräftas måste medelvärdet för den höga konkurrensutsatta gruppen vara högre än medelvärdet för den lågt konkurrensutsatta gruppen. Om medelvärdena inte skiljs åt medför det att någon skillnad mellan grupperna inte finns, det vill säga att konkurrensen inte påverkar den eventuella betygsinflationen. Om medelvärdet däremot är högre i den lågt konkurrensutsatta gruppen betyder det att konkurrensen har en omvänd påverkan på betygsinflationen.

För att ytterligare testa undersökningens andra hypotes har vi valt att göra en regressionsanalys där andra möjliga orsaker till skillnader i nettoavvikelsen mellan kommunerna tas i beaktning. Skolverket skriver i samband med sin undersökning att det är vanligare att höja en elevs slutbetyg om den fått underkänt på det nationella provet snarare än

att höja en elev i den högre delen av betygsskalan.²⁶ Betygsforskningen visar att det finns tre betydande faktorer på individnivå som påverkar betygsresultatet nämligen kön, social bakgrund och etnicitet. Flickorna har under en lång period fått bättre genomsnittsbetyg än pojkarna. Genusforskningen pratar om en anti-pluggkultur bland pojkarna samtidigt som skolan har feminiserats och pojkarna saknar allt fler manliga förebilder inom skolväsendet. Även om denna undersökning inte ämnar undersöka dessa bakomliggande orsaker så visar genusforskningen att det finns skäl att tro att andelen pojkarna skulle medföra ett lägre genomsnittligt provresultat.²⁷ Vilket, i samband med ovanstående tanke om att lärare lättare höjer lågpresterande elevers slutbetyg, skulle kunna påverka nettoavvikelsen. På samma sätt skulle man kunna tänka sig att elevernas sociala bakgrund och etnicitet påverkar nettoavvikelsen. Betygsforskningen har visat att elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning presterar generellt bättre i skolan än elever med lågutbildade föräldrar. Detsamma gäller för elever med utländsk bakgrund, vilka presterar sämre än svenskfödda elever.²⁸

Tabell 1 - Fördelningen av kön, etnicitet och föräldrars utbildningsnivå

	Antal	Medelvärde	Std.avvikelse	Min	Max
Andel flickor	288	48,0 %	4,5	30,0 %	60,7 %
Andel med utländsk bakgrund	222	16,5 %	8,2	5,6 %	55,3 %
Andel föräldrar med eftergymnasial utbildning	284	44,0 %	10,3	21,0 %	84,4 %

Not: Standardavvikelsen anges i procentenheter och antalskolumnen visar antalet kommuner som uppgett data kring respektive variabel. Det totala antalet kommuner är 290 och anledningen till att det saknas data för vissa kommuner beror på att Skolverket av sekretessskäl inte anger data då det rör sig om färre än tio elever i respektive kategori. Bortfallet är så pass litet att det inte påverkar helhetsbilden för könsfördelningen och utbildningsbakgrunden. Bortfallet för etnisk bakgrund är större för att medelvärdet är lägre och oftare riskerar att innefatta färre än 10 elever, vilket medför att kommuner med låg andel elever med utländsk bakgrund faller bort. Detta ska tas i åtanke när variabeln analyseras.

Tabellen ovan visar att de individuella variablerna varierar kraftigt i kommunerna. Vilket gör att de tänkas skapa skillnader i nettoavvikelse, då betygsforskningen visat att de påverkar skolprestationerna på ett sätt som inte är kopplat till konkurrens. Genom att göra en multivariat regressionsanalys är det möjligt att kontrollera för flera oberoende variablers självständiga effekt på den beroende variabeln. Regressionsanalysens värde för undersökningen är att kontrollera att det inte är bakgrundsfaktorerna ovan som påverkar nettoavvikelsen snarare än konkurrensen. Med den multivariata regressionsanalysen kan dessa

²⁶ Skolverket (2007). s.20-21, 59-61

²⁷ Jansdotter Samuelsson, Maria & Nordgren, Kenneth (red.) (2008). *Betyg i teori och praktik*. 1. uppl. Malmö: Gleerups. s.37-42

²⁸ *ibid.* s. 42-44

bakgrundsfaktorer hållas konstanta och konkurrensens självständiga effekt träder fram. Formeln för vår regressionsanalys ser ut som följer:

$$\text{Nettoavvikelse} = \beta_0 + \beta_1 \cdot \text{andel flickor} + \beta_2 \cdot \text{andel utländsk bakgrund} + \beta_3 \cdot \text{andel föräldrar med eftergymnasial utbildning} + \beta_4 \cdot \text{konkurrensgrupp} + e$$

I formeln ser vi att β -koefficienterna motsvarar effekten av respektive oberoende variabel. Variabelvärdet beskriver hur mycket nettoavvikelsen påverkas då variabelvärdet ökar med en enhet. För bakgrundsvariablerna rör det sig om procentenheter medan konkurrensgruppens koefficientvärde visar hur mycket nettoavvikelsen ändras då kommunen klassas som lågt respektive högt konkurrensutsatt. Det sista e -värdet står för de övriga okända faktorer som kan tänkas påverka nettoavvikelsen. Dessa kan tänkas vara strukturella faktorer så som lärartäthet, andelen behöriga lärare och skolornas ekonomiska förutsättningar, då dessa också kan tänkas påverka elevernas betygsresultat. Vi har dock valt att fokusera vår undersökning kring de individuella faktorerna.

2.3 Statistiska mått och värden

Medelvärde anger det genomsnittliga värdet för alla analysenheter i den aktuella populationen medan standardavvikelsen beskriver hur stor den genomsnittliga spridningen är utifrån medelvärdet. Det vill säga hur mycket varje observation i genomsnitt skiljer sig ifrån medelvärdet. Om standardavvikelsen är stor är spridningen i populationen stor medan om standardavvikelsen är liten är det liten spridning i populationen. Min- och maxvärdet visar det minsta respektive högsta uppmätta värde där variationsbredden avser skillnaden mellan min och maxvärdet.²⁹ En population kan fördela sig symmetriskt runt medelvärdet och observationerna sägs då vara approximativt normalfördelade. Det innebär att lika många observationer befinner sig på respektive sida om medelvärdet och koncentreras kring medelvärdet och minskar ju längre från medelvärdet man kommer. Detta gör att det går att beräkna hur många observationer som befinner sig inom ett visst avstånd från medelvärdet.³⁰

3. Resultat

I resultatdelen har vi valt att dela upp undersökningen utefter de två hypoteser som satts upp. Detta medför att resultatdelens första del avser redovisa de resultat som testat den första hypotesen medan den andra delen avser testa hypotes nummer två.

²⁹ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik. s.352-357

³⁰ Djurfeldt, Göran, Larsson, Rolf & Stjärnhagen, Ola (2010). *Statistisk verktygslåda 1: samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur. s.68-70

3.1 Betygsinflation

För att kontrollera ifall det råder betygsinflation i den svenska skolan undersöks kommunernas genomsnittliga nettoavvikelse.

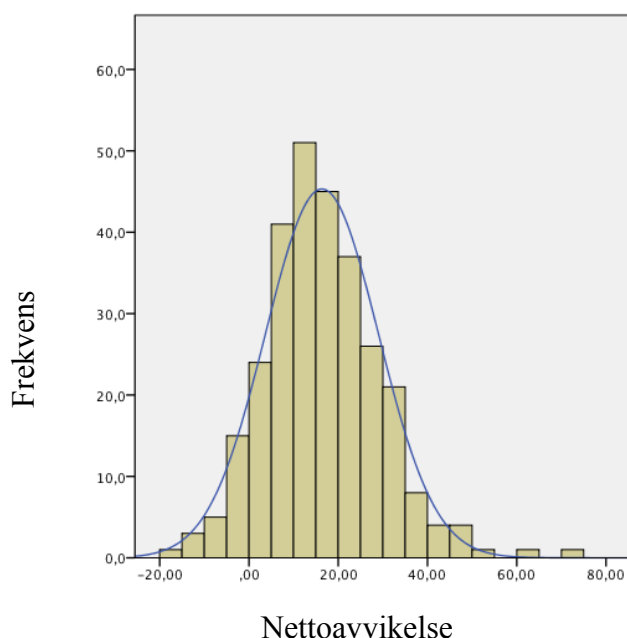
Tabell 2 - Genomsnittlig nettoavvikelse för samtliga kommuner

Antal	Medelvärde	Standardavvikelse	Minimum	Maximum
288	16,3	12,7	-18,7	71,4

Not: Medelvärde, standardavvikelse, minimum och maximum anges i procentenheter. Tabellen visar att antalet analysenheter enbart är 288 istället för samtliga 290 kommuner. Detta beror på att en av de undersökta kommunerna helt saknar högstadieskola och att det i en annan kommun saknades data för provresultatet.

Tabellen ovan visar att den genomsnittliga nettoavvikelsen för högstadieskolorna i Sveriges kommuner är 16,3. Detta innebär att drygt 16 procentenheter fler får högre slutbetyg i matematik än det resultat de fick på det nationella provet i årskurs 9. Standardavvikelsen på 12,7 visar att den genomsnittliga avvikelsen från medelvärdet är knappt 13 procentenheter. Detta betyder att det är relativt stor spridning mellan kommunerna. Minimumvärdet visar att den kommun som har lägst nettoavvikelse sätter ett lägre slutbetyg än uppvisat provresultat på 18,70 procentenheter fler elever. Maximumvärdet på 71,40 visar istället att en kommun satt ett högre slutbetyg än provresultat på drygt 71 procentenheter fler elever. Detta betyder att undersökningens resultat uppvisar en stor variationsbredd, det vill säga att det är stor skillnad i hur kommunerna använder de nationella proven som betygsstöd. Figuren nedan visar att nettoavvikelsen är approximativt normalfördelad kring medelvärdet. Detta gör att det går att beräkna att 84 % av analysenheterna har en positiv nettoavvikelse.

Figur 1 - Nettoavvikelsens normalfördelning kring medelvärdet

3.2 Konkurrensens påverkan

3.2.1. Medelvärdesanalys

Nedan följer tabeller och figurer där nettoavvikelsen ställs mot huruvida det är hög eller låg konkurrens på skolmarknaden i kommunerna.

Tabell 3 - Genomsnittlig nettoavvikelse med avseende på konkurrensgrupp

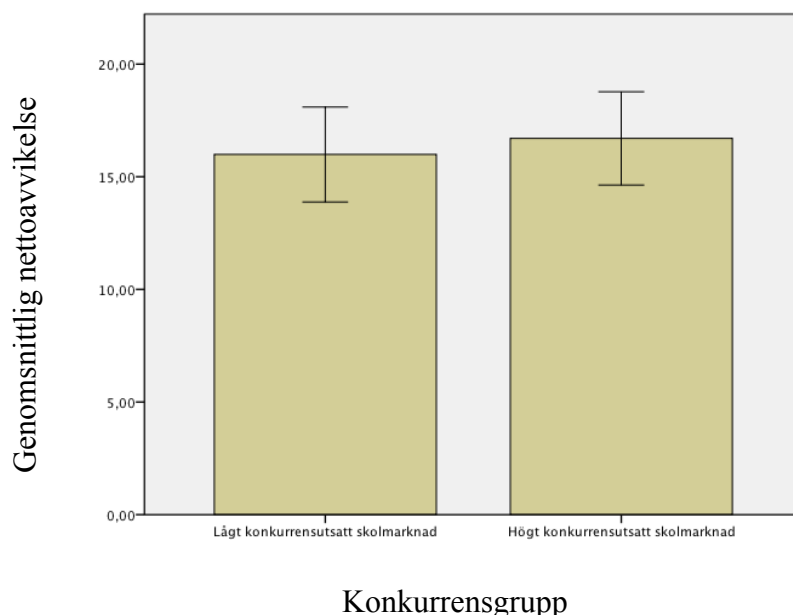
Konkurrensgrupp	Antal	Medelvärde	Standardavvikelse	Minimum	Maximum
Låg konkurrens	144	16,0	12,8	-18,7	54,4
Hög konkurrens	144	16,7	12,6	-13,8	71,4

Not: Tabellen visar att fördelningen mellan konkurrensgrupperna är lika, återigen ser vi att totalen uppgår i 288 kommuner vilket förklaras ovan. Resterande kolumner är angivna i procentenheter.

Medelvärdet för den kommungruppen med låg konkurrens är 16,0 %. Kommungruppen med hög konkurrens uppvisar ett medelvärde på 16,7 %. Detta medför att det skiljer 0,7 procentenheter mellan kommungrupperna. Det vill säga att 0,7 procentenheter fler elever får ett högre slutbetyg än uppvisat provresultat i den högt konkurrensutsatta kommungruppen än i den med låg konkurrens. Standardavvikelsen visar på mycket små skillnader mellan konkurrensgrupperna medan variationsbredden är större i den högt konkurrensutsatta kommungruppen. Det betyder att det är större skillnader mellan minsta och största observerade nettoavvikelse.

Trots att tabell 3 uppvisar en skillnad i medelvärde mellan de två konkurrensgrupperna så visar figuren nedan att denna skillnad inte är statistiskt signifikant.

Figur 2 - Genomsnittlig nettoavvikelse med avseende på konkurrensgrupp inklusive felmarginaler

Figur 2 ovan visar ett diagram över den genomsnittliga nettoavvikelsen i de båda konkurrensgrupperna. Dessutom är en felmarginal på 95 % inkluderad för att visa på skillnadens signifikans. Det faktum att felmarginalerna överlappar medför att någon signifikant skillnad mellan grupperna saknas.

3.2.2. Regressionsanalys

Ovanstående analys visade inte på några samband mellan konkurrensgrupp och genomsnittlig nettoavvikelse. För att ytterligare kontrollera konkurrensens påverkan kontrollerar vi för bakgrundsvariabler som kan tänkas påverka nettoavvikelsen oavsett konkurrensgrupp.

Tabell 4 - Multivariat regressionsanalys över individ faktorernas och konkurrensgruppens påverkan på nettoavvikelsen

	β	Std.avvikelse	Signifikansvärde
Flickor	-0,23	0,200	0,244
Utländsk bakgrund	0,07	0,091	0,464
Eftergymnasial utbildning	-0,30	0,079	0,000
Konkurrensgrupp	2,04	1,651	0,218
$R^2 = 0,08$			

Not: I en multivariat regressionsanalys visar β -koefficienten respektive variabels påverkan på nettoavvikelsen då resterande variabler hålls konstanta.

Tabellen ovan visar att regressionsmodellens r^2 -värde är 0,08, vilket betyder att 8 % av skillnaderna i nettoavvikelsen mellan kommunerna kan förklaras av våra oberoende variabler. Vidare visar tabellen att variablerna kön, etnicitet och konkurrensgrupp inte ger några signifikanta värden, vilket delvis förklarar modellens låga r^2 -värde. Det höga signifikansvärdet betyder att effekterna av dessa variabler är osäkra och att något samband mellan dem och nettoavvikelsen inte finns. Detta innebär således att vi inte heller här ser något stöd för att konkurrensen skulle påverka nettoavvikelsen. Däremot visar tabell 4 att det finns ett samband mellan nettoavvikelsen och föräldrarnas utbildningsnivå. Regressionsvärdet säger att om en procentenhet fler elever i kommunen har föräldrar med eftergymnasial utbildning så minskar nettoavvikelsen med 0,30 procentenheter.

4. Diskussion och slutsatser

Nedan följer diskussion och slutsatser kring undersökningens resultat. Först ämnas den första hypotesen att diskuteras. Sedan följer en diskussion kring konkurrensens påverkan på betygsinflationen. Avslutningsvis sammanfattas undersökningens intressantaste upptäckter och förslag på vidare forskning ges.

4.1 Betygsinflation

Undersökningen ämnade testa hypotesen att det råder betygsinflation i den svenska skolan. För att göra detta undersöktes skillnaderna mellan slutbetyg och resultat på det nationella provet i matematik årskurs 9 i samtliga Sveriges kommuner. Resultaten visar på att det är stor spridning i hur kommunerna sätter slutbetyg jämfört med resultatet på det nationella provet. Det faktum att medelvärdet för nettoavvikelsen är positiv visar ändå på att en majoritet av kommunerna sätter ett högre slutbetyg än resultatet på nationella provet. Detta tyder på att det fortfarande råder betygsinflation i den svenska grundskolan då betygen inte motsvaras av de ämneskunskaper som testas i det nationella provet. Vilket ligger i linje med vad Vlachos kommer fram till, då han jämför betygsutvecklingen med resultat ifrån PISA-undersökningar.³¹ Detta innebär att jämförelser mot två olika ämneskunskapstester (nationella prov och PISA) visar att det förekommit och förekommer betygsinflation i grundskolan. Då såväl Vlachos som Cliffordsson funnit betygsinflation på gymnasieskolan kan vi därför med stor säkerhet säga att betygsinflationen är ett faktum i båda dessa skolformer.

Att skillnaderna mellan slutbetyg och provresultat skulle visa på betygsinflation är inte helt okontroversiellt. Avvikelserna kan uppstå genom att eleverna efter provet fått möjlighet till stödåtgärder som medfört att eleven uppvisat kunskaper på en högre nivå. På så sätt skulle nettoavvikelsen kunna vara positiv utan att det förekommit någon betygsinflation genom att eleven hämtat in kunskaper efter provtillfället.³² Dock förefaller denna inhämtning av kunskaper vara osannolik på grund av den korta tid som återstår efter provtillfället i matematik. Det nationella provet i matematik sker efter påsklovet i årskurs 9, vilket enbart lämnar några veckor till förbättringar.³³ Dessutom ska proven hinna rättas innan eventuella stödåtgärder ska sättas in, vilket begränsar tiden ytterligare. I enskilda fall skulle det ändå vara möjligt att en elev inhämtar de kunskaper som krävs för ett högre betyg. Men att det i vår undersökning skulle röra sig om drygt 16 procentenheter på aggregerad kommunnivå förefaller orimligt. Därför kan vi fortfarande dra slutsatsen att betygsinflation råder.

En annan vanlig förklaring till att slutbetyget avviker från provresultatet är att läraren har ett större material till grund för betygssättningen eller att det nationella provet är begränsat och inte kontrollerar alla kunskapsmålen. Eleven kan till exempel ha en dålig dag vid

³¹ Vlachos, Jonas (2012). s.11-13

³² Skolverket (2007). s.18

³³ Skolverket (2014). *Provdatum för de nationella proven i årskurs 9*. Hämtat 2014-05-13 från: <http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9>

prov tillfället, vilket ger ett sämre resultat, och läraren kan då tidigare ha observerat kunskaper som eleven inte förmår visa upp till följd av stress, sjukdom eller annan orsak. Denna elevs slutbetyg skulle således bli högre än provresultatet. Men även här gör den aggregerade datan på kommunnivå att dessa enskilda fall av underprestation inte rimligtvis kan förklara en genomsnittlig nettoavvikelse på 16 procentenheter, som vår undersökning visar. Vad gäller provens begränsade kontrollförmåga avvisar Skolverket den kritiken genom att det förefaller orimligt att elever som inte uppnått de betygsmålen som provet mäter uppnår de övriga betygsmålen i mer än enstaka fall.³⁴

Slutsatsen att det råder betygsinflation i den svenska skolan stryks ytterligare av att det generellt varit en lägre betygsinflation i de ämnena med nationella prov. Tidigare forskning visar att de praktiskt-estetiska ämnena generellt haft högre betygsinflation än ämnen med nationella prov.³⁵ Detta gör att de värden vi fått på betygsinflationen ligger i underkant när det gäller den verkliga betygsinflationen, då tidigare forskning visat att betygsinflationen i ämnen med nationella prov är lägst. Detta kan ses som ett resultat av att det nationella provet har en inflationsdämpande effekt genom att stödja lärarna i betygssättningen.

Resultatet visar att det är stor variation mellan kommunernas nettoavvikelse, vilket tyder på att det är olika nivå av betygsinflation i kommunerna. Denna spridning är oroväckande då den hotar betygssystemets likvärdighet genom att bostadsorten påverkar elevernas möjligheter till ett bra betyg. Skolverket finner också denna spridning och lyfter fram detta som ett av sina viktigaste och mest alarmerande resultat. Det faktum att det finns en positiv genomsnittlig nettoavvikelse påverkar inte likvärdigheten om den är lika mellan alla kommuner. Det vill säga att om alla lärare avvek från provresultatet på samma sätt för alla betyg i alla kommuner, så skulle betygssystemet fortfarande vara likvärdigt.³⁶ Sett över tid uppstår dock problemet att tidigare generationers slutbetyg inte kan jämföras med dagens slutbetyg. Existensen av en spridning mellan kommunerna bekräftar ytterligare vikten av att undersöka vilka faktorer som kan tänkas ligga bakom betygsinflationen.

Sammanfattningsvis har denna studie visat att det sedan den nya betygsskalan infördes ännu råder betygsinflation i den svenska skolan. Då undersökningen fann att den genomsnittliga nettoavvikelsen var 16 procentenheter på aggregerad kommunnivå kan individuella förklaringar till avvikelserna inte anses rimliga. Genom att undersöka betygsinflationen i

³⁴ Skolverket (2007). s.69-71

³⁵ Vlachos, Jonas (2012). s.33-34

³⁶ Skolverket (2007). s.64

ämnet matematik går det att argumentera för att värdet är lågt men vår aggregerade data är utjämnande i kommuner med många skolor. Vilket medför att betygsinflationen på många ställen skulle kunna vara betydligt större eller mindre. Med denna undersökning har därför forskningsläget kring betygsinflationen uppdaterats, då även betyg satta utefter den nya betygsskalan kontrollerats.

4.2. Konkurrensens påverkan

Undersökningens andra del ämnade testa hypotesen att betygsinflationen delvis kan förklaras av konkurrensen mellan skolor. För att undersöka detta skapade vi ett konkurrensmått genom att dela in Sveriges kommuner i olika konkurrensgrupper utifrån SKL:s kommungruppsindelning. Vårt konkurrensmått placerar sig mitt emellan Skolverkets andra och tredje konkurrensmått. Där Skolverkets mått spänner mellan att innehålla enbart storstadsregioner till att inkludera alla kommuner med mer än tre skolor eller två skolor varav en fristående. Då gick antalet skolor som klassades som högt konkurrensutsatta i dessa mått från 390 till 1100. I vårt mått klassificerade vi, förutom storstadsregionerna, större städer, dess förorter och pendlingskommuner som högt konkurrensutsatta och övriga kommuner som lågt konkurrensutsatta. Detta gör att vårt konkurrensmått landar mitt emellan Skolverkets andra och tredje mått, vilket innebär att vår undersökning skulle kunna finna skillnader Skolverket missat. Resultaten visar dock på att det inte råder någon signifikant skillnad mellan konkurrensgrupperna i genomsnittlig nettoavvikelse. Därför pekar denna studie, likt Skolverkets, på att konkurrensen inte har någon påverkan på betygsinflationen.³⁷ Den multivariata regressionsanalysen visade på samma resultat, att konkurrensgrupperna inte uppvisade någon självständig effekt på nettoavvikelsen. Därmed kan vi falsifiera vår andra hypotes utifrån de förutsättningar vi testat den med. Detta skulle kunna förklaras i eventuella svårigheter att klassificera konkurrensen mellan skolor. En landsbygdskommun med endast två skolor kan ha hög konkurrens om elevunderlaget är lågt samtidigt som en storstad med många skolor kan ha låg konkurrens om antalet skolplatser matchar antalet elever. Detta är någonting som vårt konkurrensmått inte tar hänsyn till, då vi enbart ser till kommunens storlek och geografiska förutsättningar.

Med ovanstående i åtanke kan det verka som att måttet elev per skola skulle vara ett intressant mått att undersöka. Måttet skulle visa varje skolas genomsnittliga tillgång på elever, där en kommun med lågt antal elever per skola skulle kunna ha en överetablering av skolor och

³⁷ Skolverket (2007). s.51-58

därmed tänkas ha en högt konkurrensutsatt skolmarknad. Problemet med detta mått är att skolorna varierar i storlek, beroende på huvudmannens beslut om utformningen av skolverksamheten.³⁸ Ett optimalt antal elever per skola saknas därmed, då vissa skolor är stora organisationer med ett stort antal skolplatser medan andra är små med ett litet antal skolplatser. Därför blir måttet elev per skola ofruktbart som konkurrensmått då ett optimalt värde saknas. Istället måste konkurrenssituationen på varje enskild skola bedömas för att få en mer korrekt bild.

Skolornas upplevelse av konkurrens kan tänkas vara mer avgörande än den geografiska positionen. Upplever skolpersonalen att det råder konkurrens om elevunderlaget skulle de kunna pressas till att sätta högre betyg för att förbättra såväl skolans som sitt eget anseende. Samtidigt skulle eleverna, om de upplever en hög konkurrens om skolplatserna, efterfråga högre betyg vilket kan leda till att det sätter press på läraren att möta deras förhoppningar.³⁹ Därför vore kompletterande kvalitativa undersökningar om upplevelsen av konkurrens på enskilda skolor intressant att undersöka för att sedan föras in som konkurrensmått i en undersökning av det slag som här har gjorts.

Resultaten visade inte på något samband mellan konkurrens och betygsinflation. Trots eventuella brister i konkurrensmåttet skulle ändå en betydande effekt kunnat urskiljas. Med detta i ryggen är det intressant att diskutera varför konkurrensen inte har en stark effekt på betygsinflationen, eftersom det är allmänt vedertaget i den samhällseliga debatten att så skulle vara fallet. Det låga r^2 -värdet i vår regressionsmodell antyder att det är helt andra faktorer som påverkar betygsinflationen än kön, etnicitet, föräldrars utbildningsnivå och konkurrens som denna modell innehöll. En tänkbar faktor skulle kunna vara det som Skolverket lyfter gällande lärarnas professionalism, där man hävdar att lärarnas samvete i vissa sammanhang styr betygssättningen snarare än elevens måluppfyllelse. Speciellt gäller detta svaga elever som riskerar att få underkänt, då ett missat betyg kan ge svåra konsekvenser för elevens framtid.⁴⁰ Låga snittresultat kan även påverka lärarens anseende hos skollädaingen, vilket delvis kan förklara dessa höjningar. Tecken på detta syns i vår regressionsanalys där β -värdet för föräldrarnas utbildningsnivå visade på en negativ korrelation, det vill säga ju fler elever med högutbildade föräldrar desto lägre nettoavvikelse. Dessa elever uppvisar, enligt betygsforskningen, högre betygsresultat än elever med föräldrar utan eftergymnasial

³⁸ Jarl, Maria & Rönberg, Linda (2012). s.30

³⁹ Pressman, Steven (2007). s.94-95

⁴⁰ Skolverket (2007). s.72-73

utbildning. Då tidigare forskning visat att det är vanligare att elever med lågt resultat på det nationella provet får ett höjt slutbetyg, vore det logiskt att högre utbildningsnivå bland föräldrarna minskar nettoavvikelsen. Således finner vi stöd för Skolverkets förklaring, vilket i så fall skulle innebära att det finns fog att ifrågasätta lärarkårens professionalism.

Sammanfattningsvis ansluter sig denna studie till de tidigare undersökningar som inte funnit några signifikanta samband mellan konkurrens och betygsinflation, trots att konkurrensen ofta ses som en potentiell bidragande orsak i den samhällliga debatten. Däremot har studien testat ett nytt konkurrensmått som bidrar med ett nytt perspektiv på konkurrensen på skolmarknaden.

4.3 Slutdiskussion

Studien har visat att det råder betygsinflation i den svenska grundskolan. Däremot fann studien inga belägg för att konkurrensen mellan skolor påverkar betygsinflationen. Tvärt emot visar studien inte på några signifikanta samband mellan konkurrens och betygsinflation. Tidigare forskning har innan denna studie visat på en något ambivalent bild, där Vlachos har hittat effekter av konkurrens på betygsinflation på både gymnasieskolan och grundskolan medan Skolverket inte finner några samband i sin undersökning. Då de effekter som Vlachos hittar är väldigt små är den sammantagna bilden av konkurrensens roll otydlig. Snarare är det andra faktorer som påverkar betygsinflationen, då tydliga effekter skulle ha upptäckts i den samlade forskningen.

Den funna betygsinflationen är ett viktigt fynd i debatten om den nya betygsskalan, då det visar att problemen med betygsinflation kvarstår sen de uppkom i samband med införandet av det målrelaterade betygssystemet. Således är fortfarande betygssystemets legitimitet som urvalsmekanism tvivelaktig. Riskerna med detta faktum är att det fortfarande sker en snedrekrytering till högre utbildningsnivåer, vilket kan skapa problem och ökade kostnader för så väl skolor som samhället i stort. Den klarlagda betygsinflationen och den snedrekrytering som den skapar innebär att det finns ett hot mot betygens likvärdighet. Nationell betygsinflation är inte det direkta hotet mot betygssystemets likvärdighet, då den enbart är missgynnsam sett över längre tid. Utan mer oroande är den stora spridning, denna studie klarlagt, mellan kommuner och skolor vad gäller betygsinflation. Då spridningen skapar direkta orättvisor över landet.

Utifrån diskussionen finner vi att det fortfarande finns en lucka i forskningen kring de bakomliggande faktorerna till betygsinflationen. Studien pekar även på konkurrenssituationen

på enskilda skolor, såväl den upplevda som den faktiska, behöver undersökas innan det går att vidare undersöka konkurrensens påverkan på betygsinflationen.

5. Referenslista

5.1 Tryckta källor

- Cliffordson, Christina. (2004). Betygsinflation i de målrelaterade gymnasiebetygen. I *Pedagogisk Forskning i Sverige* 9(1). issn 1401-6788
- Djurfeldt, Göran, Larsson, Rolf & Stjärnhagen, Ola (2010). *Statistisk verktyglåda 1: samhällsvetenskaplig orsaksanalys med kvantitativa metoder*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Eklund, Klas (2010). *Vår ekonomi: en introduktion till samhällsekonomin*. 12., [rev. och utvidgade] uppl. Stockholm: Norstedt
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Jarl, Maria & Rönnerberg, Linda. (2012). *Skolpolitik. Från riksdagshus till klassrum*. Malmö: Liber
- Kullmo, Anette & Stenmar, Ellen. (2009) *Betygsinflation: en nationalekonomisk analys av drivkrafter bakom förändringar i de svenska gymnasiebetygen mellan 2001 och 2006. Finns det anledning att tro att betygen är inflaterade och kan detta i så fall härledas till ökad konkurrens i olika former?* Göteborgs Universitet: 2009
- Skolverket (2007). *Provbetyg - Slutbetyg - Likvärdig bedömning? En statistisk analys av sambandet mellan nationella prov och slutbetyg i grundskolans årskurs 9, 1998-2006*. Skolverket rapport 300
- Skolverket (2008). *Betyg och studieresultat i gymnasieskolan 2007/2008*. [PM]. Skolverket: Stockholm. Dnr 71-2008-00004
- Skolverket (2012). *Betygsinflation - betygen och den faktiska kunskapsutvecklingen*. [PM]. Skolverket: Stockholm. Dnr 2012:387
- Pressman, Steven. (2007) The economics of Grade Inflation. In *Challenge*. Vol. 50, no 5, September-October

Uljens, Michael (2005). PISA och OECD:s nyliberala utbildningspolitik. I *Meddelanden från Åbo Akademi*, nr 16, 2005-11-11

Utbildningsdepartementet (2011). ”Uppdrag om nationella prov.” U2011/6543/S

Vlachos, Jonas (2010). *Betygens värde - En analys av hur konkurrens påverkar betygssättningen vid svenska skolor*. Konkurrensverket: Stockholm

Wikström, Christina (2005). Grade stability in a criterion- referenced grading system: the Swedish example. In *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 12:2, 125-144, DOI: 10.1080/09695940500143811

5.2. Övriga källor

SKL (2011) *Kommungruppsindelning*. Hämtad 2014-05-06 från:

http://www.skl.se/kommuner_och_landsting/fakta_om_kommuner/kommungruppsindelning

Skolverket (2014). *Provdatum för de nationella proven i årskurs 9*. Hämtad 2014-05-13 från:

<http://www.skolverket.se/bedomning/nationella-prov-bedomningsstod/grundskoleutbildning/bedomning-i-arskurs-7-9/amnesproven-i-arskurs-9/provdatum-for-amnesproven-i-arskurs-9>

Sundén Jelmini, Maria (2014, 22 april). "Kraftigt ras i högskolestudenternas mattekunskaper."

Svenska Dagbladet. Hämtad 2014-05-06 från:

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kraftigt-ras-i-hogskolestudenternas-mattekunskaper_3457578.svd?sidan=5